

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кучерява Катерина Валеріївна



УДК – 378.147.041:[378.011.3-057.175:33]](043.3)

**РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Науковий керівник –

кандидат педагогічних наук, доцент,
БОРИСЕНКО Лариса Леонідівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
доцент кафедри педагогіки та психології,
м. Київ.

Офіційні опоненти –

доктор педагогічних наук, професор
КОТИКОВА Олена Михайлівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри соціальних технологій,
м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
БОНДАР Марія Миколаївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, доцент
кафедри механіки, м. Київ.

Захист відбудеться «21» листопада 2019 року о «16.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.15 у Національному авіаційному університеті за адресою: 03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1, к. 1.209.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці та на веб-сайті Національного авіаційного університету за адресою: 03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1.

Автореферат розісланий «21» жовтня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Н. В. Ладогубець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний з переходом до нової освітньої парадигми, спрямованої на створення цілісної системи безперервної освіти в умовах інформаційного суспільства, яке характеризується прискореним процесом морального і фактичного знецінення та старіння знань і умінь фахівців. Особливо це стосується викладачів економіки, які в умовах нестабільного кризового соціально-економічного стану України мають постійно відображати виклики інформаційного суспільства, мати здатність до неперервного здобуття нових знань шляхом самоосвіти. При цьому самоосвітня компетентність викладача економіки як складова професійної компетентності, має виступати показником їхньої здатності до підвищення кваліфікації та педагогічної майстерності у викладанні економічних дисциплін, освоєнні новітніх технологій навчання.

Ключові пріоритети розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки в Україні визначено у загальнодержавних документах (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні (2018 р.), Державна національна програма «Освіта. Україна XXI ст.» (1996 р.), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2009 р.), «Концепція розвитку економічної освіти в Україні» (2003 р.) та ін.).

Теоретичні засади компетентнісного підходу в системі вищої освіти викладено в працях В. Байденка, В. Болотова, Ю. Варданян, О. Глузмана, Е. Зеєра, І. Зимньої, В. Лугового, Е. Лузік, А. Макарової, О. Овчарук, О. Пометун, С. Сисоєвої, А. Хуторського, С. Шишова.

Теоретико-методологічною основою розвитку самоосвітньої компетентності студентів становлять положення теорії та методики професійної освіти, висвітлених в працях М. Артюшиної, О. Глузмана, В. Лугового, Е. Лузік, В. Майбороди; різноманітні аспекти загальнопедагогічної підготовки, її дидактичні основи, методи, організаційні форми, специфічні особливості (О. Абдулліна, Ю. Бабанський, О. Дубасенюк, Ю. Кулюткін, М. Савин, М. Фіцула); теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної підготовки в непедагогічних університетах (М. Артюшина, В. Козаков, О. Котикова, Г. Романова); концептуальні засади розвитку та самореалізації особистості педагога (І. Бех, Н. Бібик, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, О. Савченко, В. Семиченко), зокрема професійного саморозвитку педагога (О. Аніщенко, Л. Лук'янова, Н. Пазюра, Л. Сігаєва) та педагогічної майстерності (І. Зязюн, Є. Барбіна, М. Гриньова, В. Сластьонін); концептуальні положення систем розвивального навчання (Л. Виготський, Л. Занков, В. Давидов, Д. Ельконін); положення теорії функціональних систем (П. Анохін).

Для методологічного осмислення проблеми розвитку самоосвітньої компетентності є дослідження проблеми самоосвіти в педагогічній теорії та практиці, висвітлених в працях науковців: педагогів (А. Громцева, В. Підкасистий, І. Преображенська, О. Савченко, М. Солдатенко, О. Фоміна),

філософів (М. Ватковська, С. Кримський), соціологів (І. Грабовець, І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань) та інших. Питання самоосвіти вчителів і студентів педагогічних спеціальностей розглядали Л. Білоусова, Н. Воропай, Г. Наливайко, Н. Сидорчук, Є. Співаковська-Ванденберг.

Проблемі розвитку самоосвітньої компетентності учнів та студентів присвятили дослідження Л. Броннікова, І. Зимня, Н. Коваленко, І. Преображенська, Р. Сагітова, О. Фоміна, Є. Чеботарьова, Л. Шапошнікова; формування самоосвітньої компетентності фахівців різних профілів висвітлено в працях Н. Воропай, А. Добридень, О. Копил, В. Монастирського, І. Мосі, Г. Наливайко, О. Ножовніка, І. Преображенської, Р. Сагітової.

Проте теоретичний аналіз наукових праць показав, що в дослідженнях, присвячених проблемі професійної підготовки майбутніх викладачів економіки, недостатньо уваги приділено проблемі розвитку у них складників самоосвітньої компетентності як професійно значущої властивості та її науково-методичного забезпечення у навчальному процесі, що виявляє низку *суперечностей* між:

- вимогами суспільства до якості професійної підготовки викладачів економіки, здатних до самоосвітньої діяльності впродовж життя і недостатньою методологічною та методичною базою для забезпечення цих вимог;

- наявністю об'єктивного потенціалу навчальних дисциплін циклу професійної підготовки майбутніх викладачів економіки щодо розвитку самоосвітньої компетентності та невідповідністю форм, методів і засобів організації самоосвітньої діяльності в освітньому процесі ЗВО;

- потребами майбутніх викладачів економіки в розвитку самоосвітньої компетентності як складової професійної компетентності та нерозробленістю відповідного методичного супроводу процесу її розвитку.

Актуальність теми, її недостатня розробленість, необхідність подолання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: ***«Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної наукової теми кафедри педагогіки та психології Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» «Психолого-педагогічні засади удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців в економічному університеті» (РК№0107U007382). Тему дисертації затверджено Вченою Радою факультету управління персоналом, соціології та психології Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (протокол №3 від 19 листопада 2015 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №1 від 26 січня 2016 р.).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх викладачів економіки в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: форми, методи, засоби розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці дієвості моделі розвитку самоосвітньої

компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки. Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі.

2. Визначити структуру самоосвітньої компетентності викладача економіки; критерії, показники та рівні розвитку зазначеної компетентності.

3. Дослідити рівень розвитку самоосвітньої компетентності у майбутніх викладачів економіки за традиційних умов навчання.

4. Виокремити психолого-педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки.

5. Обґрунтувати та експериментально перевірити модель та методику розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки.

Гіпотезою дослідження виступає припущення, що розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки відбуватиметься більш ефективно, якщо розробити і впровадити у навчальний процес модель розвитку цієї компетентності, яка містить методологічні, теоретичні засади та методику її реалізації на основі забезпечення мотивації з оволодіння самоосвітньою компетентністю, активізації самоосвітньої діяльності засобами інноваційних технологій навчання, створення освітнього креативно-рефлексивного середовища у навчальному процесі.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації поставлених завдань дослідження використано методи:

– *теоретичні*: аналіз і синтез – для визначення проблеми наукового пошуку, формулювання мети й завдань дослідження; індукції та дедукції, систематизації й узагальнення – для обґрунтування концептуальних підходів, принципів та виявлення особливостей розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки; моделювання – для обґрунтування та розробки моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки;

– *емпіричні*: анкетування, тестування, інтерв'ювання, експертне оцінювання результатів, спостереження – з метою з'ясування стану розвитку самоосвітньої компетентності студентів – майбутніх викладачів економіки;

– *експериментальні*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для перевірки ефективності моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки;

– *математичної статистики* – для обробки експериментальних даних, аналізу отриманих результатів, уточнення висновків і перевірки їх достовірності (t-критерій Стьюдента і χ^2 (хі-квадрат) критерій Пірсона).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *уперше*:

– сформульовано поняття «самоосвітня компетентність викладача економіки», яке трактується як інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами, самоосвітніми уміннями й навичками, спрямованої на

неперервний процес засвоєння знань, особистісний та професійний саморозвиток в сфері економічної та педагогічної освіти;

– теоретично обґрунтовано зміст та структуру самоосвітньої компетентності викладача економіки, що охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють і саморегулюються, системоутворювальним фактором якої є майбутній результат – досягнення кожним студентом певного рівня розвитку самоосвітньої компетентності;

– виявлено, теоретично обґрунтовано та перевірено емпіричним шляхом сукупність психолого-педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі їх професійної підготовки;

– обґрунтовано та розроблено модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, яка охоплює методологічно-цільовий, змістово-методичний, процесуальний та результативний блоки, а також методику розвитку даної компетентності.

Удосконалено:

– зміст професійної та психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів економіки та діагностичний інструментарій (критерії та показники), що дозволяють визначити рівні (низький, середній та високий) розвитку самоосвітньої компетентності.

Подальшого розвитку набули:

– теоретичні положення, що стосуються професійної підготовки майбутніх викладачів економіки, в основі яких лежать сучасні вимоги до формування професійної компетентності, складовою якої є самоосвітня компетентність;

– форми (індивідуальні та групові) та методи (проблемні, інтерактивні, дослідницькі) розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки з урахуванням специфічних умов їх навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методичних матеріалів щодо розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної та психолого-педагогічної підготовки. Обґрунтовані в дисертації положення, висновки можуть бути використані: закладами вищої освіти для поглибленого вивчення шляхів, способів та засобів самоосвіти й формування умінь та навичок самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців різних спеціальностей; науково-педагогічними працівниками/викладачами закладів вищої освіти для вдосконалення та підвищення кваліфікації. У подальшому результати дослідження, за умов адаптації розроблених матеріалів, можуть використовуватися на курсах перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів різного профілю.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 03/19 від 11 лютого 2019 р.); Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/10 від 08 січня 2019 р.); Сумського національного аграрного університету (довідка № 3059 від 13 березня 2019 р.) Інституту професійної-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 02-15/186-1 від 02 квітня 2019 р.); Національного

університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 19-375 від 10 квітня 2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати є здобутком автора. У статті [6], підготовленій у співавторстві з Л. Борисенко особистим внеском здобувача є обґрунтування та визначення діагностичного інструментарію для оцінювання мотиваційно-особистісної складової самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки та здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження.

Апробація результатів дисертації здійснювалася шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: «Motivation. Way to the future» (м. Женева, Швейцарія, 2016), «Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати» (Братислава, Словаччина, 2016), «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» (Переяслав-Хмельницький, 2016), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (Львів, 2017), «Інновації та традиції в сучасній науковій думці» (Київ, 2017); *всеукраїнських наукових конференціях із міжнародною участю*: «Китайська цивілізація: традиції та сучасність» (Київ, 2017); *всеукраїнських*: «Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті» (Київ, 2016), «Наука та освіта в умовах трансформації суспільства» (Київ, 2017) «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2017) «Підготовка педагогів професійного навчання та психологів у закладах вищої освіти» (Київ, 2018); *вітчизняних науково-практичних семінарах*: «Педагог постіндустріального суспільства: компетентність, культура» (Київ, 2018).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 19 наукових працях, серед яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук; 3 статті у наукових періодичних міжнародних виданнях; 10 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (298 найменувань, з них 13 – іноземною мовою), 27 додатків. Повний обсяг дисертації – 290 сторінок, з яких 187 – основного тексту. У роботі наведено 4 рисунки, 17 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дисертації, а також особистий внесок автора та публікації за темою дослідження; наведено структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» – здійснено аналіз наукових підходів до професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в світлі

компетентнісного підходу, обґрунтовано сутність поняття «самоосвітня компетентність викладача економіки», її структура та зміст.

У результаті аналізу наукової літератури виявлено сутність компетентнісного підходу в системі вищої професійної освіти, що полягає в озброєнні майбутніх фахівців сукупністю компетентностей, зокрема самоосвітньою; у зверненні в освітньому процесі до особистості, з опорою на антропологічні та аксіологічні засади її розвитку, – на противагу знаннево-орієнтованому підходу. Здійснено порівняльний аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в деяких закладах вищої освіти України: педагогічних ЗВО (Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), класичних (Мукачівський державний університет, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля) та галузевому університеті (ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»). З'ясовано, що модель підготовки викладача економіки в класичних, педагогічних та галузевих університетах спирається на систему загальних принципів педагогічної освіти, із врахуванням специфічних аспектів економічної освіти, але в навчальних планах та програмах професійної підготовки недостатньо представлена тематика з проблем самоосвіти та організації самоосвітньої діяльності студентів.

Вчені-педагоги В. Буряк, Т. Гущина, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Овчарук, О. Савченко, Н. Сидорчук, В. Сластьонін, М. Солдатенко у визначенні сутності самоосвіти наголошують на внутрішніх спонукальних мотивах особистості до самостійної пізнавальної діяльності, на зв'язку самоосвіти з процесами самовиховання та самовдосконалення, вважаючи, що самоосвітня діяльність обумовлена змістом та специфікою будь-якої професійної діяльності, вимогами та тенденціями безперервної освіти в інформаційному суспільстві.

Водночас встановлено, що проблемі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у наукових дослідженнях не приділялось достатньо уваги. Зокрема не обґрунтовано структуру вказаної компетентності, не розроблено модель і методику її розвитку, не обґрунтовано необхідні психолого-педагогічні умови. Отже, науковий пошук шляхів розвитку самоосвітньої компетентності під час професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в ЗВО набуває особливої актуальності. Дослідження проблеми самоосвітньої компетентності зумовило необхідність у чіткому окресленні сутності цього поняття. Віддаючи належне значному доробку вчених щодо визначення понять «компетентність», «компетенція» (В. Байденко, В. Беспалько, І. Бех, Н. Бібік, О. Глузман, О. Дубасенюк, Є. Зеєр, І. Зязюн, І. Зарубінська, І. Зимня, Г. Ібрагімов, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Луговий, І. Макарова, А. Маркова, А. Новиков, О. Овчарук, Дж. Равен, О. Савченко, А. Хуторський, С. Шишов), «самоосвітня компетентність» фахівців різних профілів (Н. Воропай, А. Добридень, О. Копил, В. Монастирський, І. Мося, Г. Наливайко, О. Ножовнік, І. Преображенська, Р. Сагітова, Є. Співаковська-

Ванденберг), а також враховуючи функції, завдання та компетенції викладача економіки, які вимагають здатності до неперервного здобуття нових знань шляхом самоосвіти, автор пропонує таке визначення: самоосвітня компетентність викладача економіки – це інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами, самоосвітніми вміннями й навичками, спрямованої на неперервний процес засвоєння знань, особистісний та професійний саморозвиток у сфері економічної та педагогічної освіти.

Осмислення результатів аналізу наукових досліджень структури самоосвітньої компетентності (Л. Броннікова, Н. Бухлова, Л. Євсюкова, З. Лук'янова, О. Фоміна, Є. Чеботарьова) дозволило виокремити у структурі самоосвітньої компетентності викладача економіки п'ять компонентів: мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Мотиваційно-особистісний компонент відображає внутрішню потребу в пізнанні та сукупність мотивів: пізнавальних, до самоосвіти, до особистісного та професійного становлення. Особистісна складова включає якості та здібності, які безпосередньо впливають на розвиток мотивації досягнення успіху в самоосвітній діяльності, що характеризують самоефективність особистості.

Регулятивно-вольовий компонент відображає внутрішній психолого-педагогічний механізм здійснення самоосвітньої діяльності, який містить такі складники: засоби та прийоми саморегуляції у процесі самоосвітньої діяльності, рівні вольової активності у цьому процесі, задоволеність самоосвітньою діяльністю, що відображує емоційно-оцінне ставлення особистості до самоосвіти та умов її протікання.

Когнітивно-інформаційний компонент містить такі складники: знання про сутність самоосвіти, засоби, методи самоосвітньої діяльності, про особливості роботи з інформаційними джерелами; рівні засвоєння нової наукової та навчально-професійної інформації: від низького (репродуктивного), середнього (реконструктивного) до високого (творчого).

Організаційно-діяльнісний компонент включає такі складники: організаційні вміння та навички, що характеризують самоорганізацію особистості у самоосвітній діяльності; систему самоосвітніх умінь (організаційно-освітні, інформаційно-пізнавальні, інтелектуальні, пошуково-дослідницькі, комунікативні, прогностичні), які забезпечують процес отримання, осмислення, запам'ятовування і застосування інформації з фахових та психолого-педагогічних дисциплін.

Рефлексивно-оцінний компонент поєднує вміння та здатність здійснювати рефлексію і самоконтроль (аналізувати, оцінювати, коригувати, прогнозувати процес і результати власної самоосвітньої діяльності).

Компонентний склад самоосвітньої компетентності викладача економіки акумулює надзвичайно важливі якості, знання, вміння, – необхідні для здійснення самоосвітньої діяльності. Згідно теорії функціональних систем П. Анохіна ми

розглядаємо структуру самоосвітньої компетентності викладача економіки, що охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють і саморегулюються, системоутворювальним фактором якої є майбутній результат – досягнення кожним студентом певного рівня розвитку самоосвітньої компетентності.

У висновках до розділу на основі результатів комплексного аналізу наукової літератури визначено найважливіші напрями подальшого дослідження.

У **другому розділі** – «Наукове обґрунтування моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» розроблено критерії, показники й рівні розвитку самоосвітньої компетентності; здійснено аналіз стану розвитку цієї компетентності; виявлено психолого-педагогічні умови, обґрунтовано модель розвитку самоосвітньої компетентності, що дало змогу сформулювати гіпотезу дослідження.

На основі розробленої структури самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки виділено однойменні критерії її оцінювання: *мотиваційно-особистісний* – для оцінювання мотиваційної сфери особистості, потреб, інтересів щодо самоосвіти та професійної діяльності викладача економіки; *регулятивно-вольовий* – для виявлення міри володіння засобами та прийомами саморегуляції у процесі самоосвітньої діяльності, рівнів вольової активності в цьому процесі, емоційно-оцінного ставлення особистості до самоосвіти; *когнітивно-інформаційний* – для оцінювання знань про сутність, засобів, методів самоосвітньої діяльності та рівнів засвоєння науково-методичної, навчально-професійної інформації; *організаційно-діяльнісний* – для оцінювання рівнів сформованості у студентів самоосвітніх вмінь; *рефлексивно-оцінний* – для виявлення у студентів здатності до самостійно-оцінної діяльності у засвоєнні інформації, до самоконтролю, самоаналізу та усвідомлення власних дій у самоосвітній діяльності. Обґрунтовано перелік показників для вимірювання рівнів розвитку компонентів цієї компетентності. Визначено й схарактеризовано три рівні її розвитку: високий, середній, низький.

Високий рівень характеризується вираженою спрямованістю студентів на досягнення успіху в самоосвітній діяльності; позитивним ставленням до пошуку інформації з різних джерел; високим рівнем саморегуляції та вольової активності в самоосвітній діяльності; творчим, креативним рівнем засвоєння інформації та здатністю до використання інноваційних освітніх технологій; здатністю застосовувати логічні прийоми мислення, виділяти головне, суттєве у текстах; високим рівнем розвиненості самоосвітніх умінь та самоорганізації особистості; високорозвиненими вміннями самоаналізу та самоконтролю, адекватною самооцінкою та швидкою корекцією результатів самоосвітньої діяльності, здатністю студентів постійно концентрувати увагу на правильності виконання самоосвітніх дій.

Середній рівень характеризується помірною спрямованістю майбутніх викладачів економіки на досягнення успіху в самоосвітній діяльності; регулятивно-вольові зусилля для організації та здійснення самоосвітньої діяльності проявляються в залежності від ситуації та складності завдань; реконструктивний рівень засвоєння інформації характеризує здатність студентів самостійно, продуктивно відтворювати знання з використанням здебільшого традиційних освітніх технологій; середній рівень розвиненості

самоосвітніх умінь та самоорганізації студентів є достатніми для отримання, осмислення, запам'ятовування і застосування інформації з фахових та психолого-педагогічних дисциплін; студенти характеризуються достатніми вміннями самоаналізу та самоконтролю, при цьому є незначні труднощі з корекцією результатів та самооцінки самоосвітньої діяльності.

Низький рівень характеризується спрямованістю особистості на уникнення невдач у самоосвітній діяльності; відсутністю інтересу до самоосвіти, до пошуку фахової, наукової та навчальної інформації з різних джерел; низьким рівнем саморегуляції та волевої активності в самоосвітній діяльності; репродуктивним, виконавським рівнем засвоєння інформації та нездатністю студентів відтворювати свої знання компактно та встановлювати зв'язки між тими чи іншими знаннями; студенти мають низький рівень розвиненості самоосвітніх умінь та самоорганізації, недостатню сформованість умінь самоаналізу та самоконтролю; нездатністю самостійно співвідносити результати самоосвітньої діяльності з професійними вимогами, усвідомлювати та оцінювати власні досягнення у засвоєнні інформації.

Аналіз стану розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки здійснено з метою: підтвердити обґрунтування 3-х рівнів її розвиненості у студентів досліджуваної вибірки, а також виявити психолого-педагогічні умови процесу розвитку даної компетентності.

У констатувальному експерименті взяли участь 305 студентів ЗВО, які навчаються за напрямом підготовки «Професійна освіта (Економіка)» та студентів економічних спеціальностей, які отримують додаткову спеціальність «викладач економіки» у процесі психолого-педагогічної підготовки.

Під час дослідження використано такі методи: анкетування, бесіда, тестування, спостереження, аналіз продуктів діяльності, метод експертних оцінок, а також комплекс психодіагностичних методик для оцінки рівнів розвитку компонентів структури самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. Дані експерименту підтверджують, що у переважній більшості студентів рівень розвитку самоосвітньої компетентності залишається невисоким. Дослідження показників мотиваційно-особистісного, регулятивно-вольового, когнітивно-інформаційного, організаційно-діяльнісного, рефлексивно-оцінного критеріїв компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки показало, що рівень їх сформованості у респондентів можна охарактеризувати як низький у межах 43,5 % – 61,8 % розподілу респондентів в залежності від показника. Водночас, високий рівень сформованості показників має відсотковий розподіл в межах 8,5%–27,5 % респондентів залежно від показника. Такі результати констатувального експерименту свідчать про недостатність умов для формування самоосвітньої компетентності у закладах вищої освіти та невідповідність рівнів її розвитку у майбутніх викладачів економіки вимогам сьогодення до висококваліфікованих фахівців-педагогів вищої професійної освіти. Це обумовлює необхідність наукового обґрунтування організаційно-педагогічних умов, наукового обґрунтування моделі розвитку самоосвітньої компетентності студентів, розробки та впровадження в практику діяльності ЗВО спеціальної методики з формування самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки.

До необхідних і достатніх психолого-педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки відносяться: забезпечення мотивації з оволодіння самоосвітньою компетентністю майбутніми викладачами економіки; активізація самоосвітньої діяльності студентів засобами інноваційних технологій навчання; створення освітнього креативно-рефлексивного середовища у навчальному процесі.

Основними напрямками мотиваційного забезпечення розвитку самоосвітньої компетентності визначено: зосередження уваги майбутніх викладачів економіки на конкретних професійних ситуаціях з метою стимулювання інтересу до пошуку необхідної інформації, вплив викладача на цілепокладання студентів та їхнє прагнення до досягнення мети й успіху в самоосвітній діяльності.

Впровадження у навчальний процес інноваційних технологій навчання (методів проблемно-розвивального навчання, інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій) спрямовано на активізацію самоосвітньої діяльності студентів, що надає можливість студентам здобувати і засвоювати нові знання на основі самостійного пошуку, аналізу наукових досліджень минулого і сучасності, вдосконалювати способи самостійної пізнавальної діяльності.

Креативно-рефлексивне освітнє середовище забезпечує позитивний вплив на розвиток критичного мислення, креативності, ерудиції, інтуїції, готовності до пошуку та опрацювання нової науково-професійної інформації, самостійності та творчості, що значним чином підсилює інтереси та мотиви самоосвіти, мотиви професійного становлення та самовдосконалення особистості.

Розроблено модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, що включає: методологічний, інформаційно-методичний, процесуально-технологічний та результативно-оцінний блоки (рис. 1).

Методологічний блок включає: постановку мети реалізації даної моделі; методологічні підходи до процесу розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки (системний, синергетичний, діяльнісний, особистісно-орієнтований); принципи розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки (свідомості і активності, доступності, систематичності і послідовності, науковості, міцності знань, зв'язку теорії з практикою, наочності, індивідуального підходу, неперервності, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів, персоніфікації, особистісного та професійного розвитку, гуманізації).

Інформаційно-методичний блок моделі включає зміст (дисципліни спеціальності «Професійна освіта (Економіка)»: дисципліни професійної та практичної підготовки, фахову іноземну мову, вибіркові навчальні дисципліни, курсову роботу, педагогічну практику; дисципліни циклу психолого-педагогічної підготовки: «Психологія спілкування та навчальний менеджмент», «Методика викладання економічних дисциплін», курсова робота, педагогічна практика); форми, методи та прийоми навчання (круглі столи; дискусії; організація консультацій; робота в малих групах; кейс-метод; ділові ігри; методи та прийоми розвитку критичного мислення; методи проблемно-розвивального навчання; методи коучингу, арт-коучинг; проектна діяльність; розробка «Паспорта самоосвітньої компетентності студента»; портфоліо).

Процесуально-технологічний блок моделі включає етапи реалізації методики розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки: мотиваційно-стимулювальний, діяльнісно-виконавчий та контрольнo-коригувальний.

Результативно-оцінний блок передбачає здійснення контролю, що забезпечує якість результатів процесу розвитку самоосвітньої компетентності, включає критерії, показники, рівні розвитку означеної компетентності, а також бажаний результат – зростання рівнів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. Також, складниками вказаної моделі є виявлені нами психолого-педагогічні умови.

Запропонована модель та методика розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки надає можливість вибудувати логіку та послідовність дій щодо організації процесу розвитку зазначеної компетентності; віднайти та структурувати зміст відповідного навчального матеріалу; підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх викладачів економіки.

У **третьому розділі** – «Експериментальна перевірка моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» – розкрито зміст методики розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, проаналізовано отримані результати формувального етапу педагогічного експерименту.

Впровадження у навчальний процес моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки здійснювалося на основі розробленої методики з урахуванням професійних інтересів, пізнавальних потреб, домінуючих мотивів самоосвіти студентів; наявності умов для самостійного пошуку та опрацювання науково-навчальної інформації; здатності до самооцінки, самоаналізу та самоконтролю результатів власної навчально-пізнавально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності.

У розробці методики розвитку самоосвітньої компетентності було враховано, що самоосвітні уміння та навички формуються завдяки застосуванню різних видів самостійної роботи студентів, передбачених навчальними програмами.

Виконання завдань вимагали широкої орієнтації у предметі навчальних дисциплін, а робота з інформаційними джерелами, вибір раціональних способів її опрацювання, аналіз й узагальнення вивченого матеріалу, налаштовували студентів на підготовку доповідей, повідомлень і презентацій, виконання науково-дослідної роботи. Методика містила розробку конкретних способів у використанні інформаційних та методичних матеріалів для поточного та проміжного контролю, комплект проблемно-творчих завдань для самостійної роботи.

Запропонована методика розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки передбачала реалізацію трьох тісно взаємопов'язаних етапів: мотиваційно-стимулювального, діяльнісно-виконавчого та контрольнo-коригувального. Реалізація мотиваційно-стимулювального етапу методики передбачала роботу зі спеціально відібраними завданнями, обговорення проблемних питань з теоретичних аспектів самоосвіти; організацію диспутів, круглих столів з питань самоосвіти, що сприяло усвідомленню майбутніми викладачами економіки необхідності отримання ґрунтовних знань для майбутньої професійної діяльності та розвитку власної самоосвітньої компетентності.

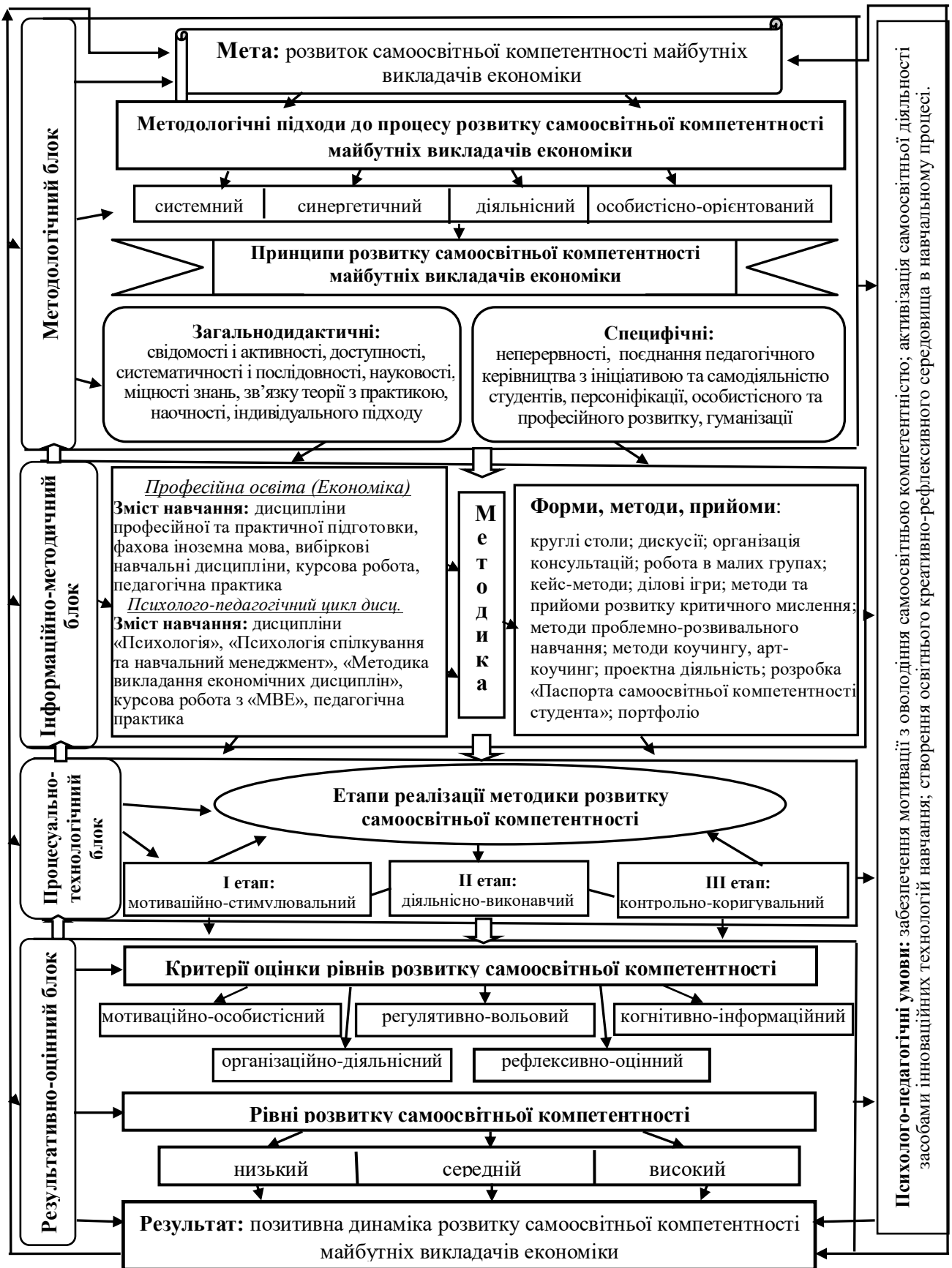


Рис. 1. Модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки

Діяльнісно-виконавчий етап реалізації вказаної методики передбачав виконання завдань і вправ, засвоєння та опрацювання студентами методик: методика Д. Куна «ОЗ4П» (як ефективно працювати з підручником), пам'ятка «Організація самоосвітньої діяльності студентів», які сприяли формуванню у студентів організаційних, інформаційно-пізнавальних, інтелектуальних, пошуково-дослідницьких, рефлексивних умінь. Застосування методів проблемного навчання, інтерактивних методів, засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час аудиторних та позааудиторних занять сприяли активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів.

Третій, контрольнo-коригувальний етап був спрямований на розвиток прогностичних умінь майбутніх викладачів економіки: здатності проводити самоконтроль самоосвітньої діяльності, самоаналіз результатів та коригування її виконання. Розвиток та формування зазначених вмінь забезпечувалося розробкою студентами портфоліо, проекту «Самоосвіта як шлях особистісного та професійного саморозвитку», що надавало можливість узагальнювати й критично оцінювати власні досягнення й результати в самостійній пізнавальній діяльності: виявляти недоліки, знаходити шляхи їх подолання; розробляти перспективні напрямки подальшого самовдосконалення особистості.

З метою перевірки ефективності моделі та методики розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, а також підтвердження достовірності висунутої гіпотези проведено формувальний експеримент. Для здійснення формувального етапу педагогічного експерименту створено експериментальну групу ЕГ (52 особи) та контрольну групу КГ (53 особи) зі складу студентів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: студенти 2-3 курсів факультету управління персоналом, соціології та психології (спеціальності 015 «Професійна освіта (Економіка)»; студенти економічних спеціальностей, які отримують додаткову спеціальність «викладач економіки» у процесі психолого-педагогічної підготовки. Однорідність ЕГ та КГ груп підтверджено за результатами констатувального експерименту, оскільки вихідні рівні розвитку самоосвітньої компетентності респондентів за усіма критеріями статистично не відрізняються. В експериментальній групі запроваджено описану вище методику з розвитку самоосвітньої компетентності студентів, у контрольній групі навчальний процес відбувався за традиційною системою навчання. Для оцінювання рівнів розвитку кожного компонента за усіма критеріями застосовано комплекс стандартизованих психодіагностичних методик та анкет.

Результати формувального експерименту засвідчили, що відбулися позитивні зрушення в рівнях розвитку компонентів самоосвітньої компетентності за усіма критеріями: збільшення кількості студентів ЕГ з високим рівнем розвитку самоосвітньої компетентності (на 15 % мотиваційно-особистісного компонента, на 15,8 % регулятивно-вольового компонента, на 19,3 % когнітивно-інформаційного компонента, на 15,7% організаційно-діяльнісного компонента, на 24,1 % рефлексивно-оцінного компонента) та зменшення з низьким рівнем (на 19,2 % мотиваційно-особистісного компонента, на 22,5 % регулятивно-вольового

компонента, на 26 % когнітивно-інформаційного компонента, на 24,2 % організаційно-діяльнісного компонента, на 34,6 % рефлексивно-оцінного компонента).

Рівневий розподіл студентів ЕГ та КГ груп за інтегральним показником самоосвітньої компетентності свідчать, що в ЕГ групі після формувального експерименту суттєво зросла частка студентів із високим (з 14,9 % до 32,8 %) і середнім (з 31,8 % до 39,2 %) рівнями розвитку самоосвітньої компетентності; водночас зменшилась частка студентів з низьким (з 53,4 % до 28,1 %) рівнем. В КГ групі не виявлено суттєвих змін в рівнях розвитку самоосвітньої компетентності (рис. 2).

Для підтвердження статистичної достовірності позитивних змін, які відбулися у рівнях розвитку самоосвітньої компетентності у студентів до і після експерименту в ЕГ групі застосовано критерій χ^2 Пірсона: його значення при ймовірно допустимих похибках на рівні ($p = 0,05$) та відповідного ступеню свободи ($n - 3 = 2$), де $\chi^2_{\text{експ.}} = 5,99$. Доведено, що різниця у рівнях розвитку самоосвітньої компетентності студентів ЕГ на початку та після завершення експерименту є статистично значущою: $\chi^2_{\text{експ.}} > \chi^2_{\text{крит.}}$ ($\chi^2_{\text{експ.}} = 35,51$), а незначні зміни в рівнях розвитку самоосвітньої компетентності у студентів КГ не мають статистичної значущості: $\chi^2_{\text{експ.}} < \chi^2_{\text{крит.}}$ ($\chi^2_{\text{експ.}} = 0,25$).

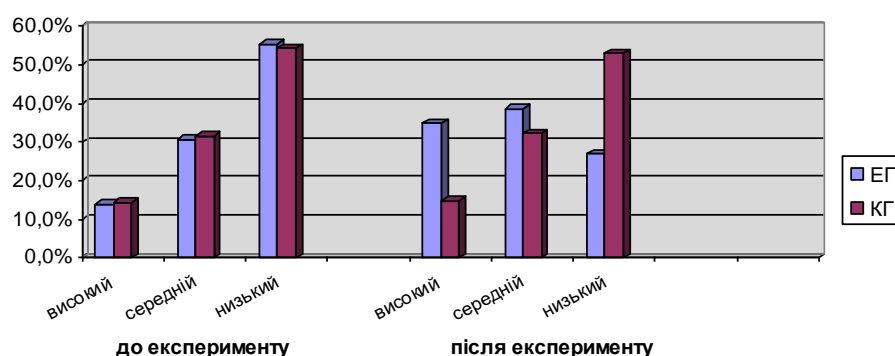


Рис. 2. Розподіл студентів ЕГ та КГ за рівнями розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки на основі інтегрального показника

Експериментальне дослідження з перевірки результативності моделі, методики та визначених педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки підтвердило їх ефективність та достовірність висунутої гіпотези.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення, запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, що виявляється у розробці моделі, методики, психолого-педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної та психолого-педагогічної підготовки. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети і розв'язання поставлених завдань та дали підстави для таких висновків:

1. У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми встановлено, що самоосвітня компетентність викладача економіки є невід'ємною складовою професійної компетентності та показником успішності його професійно-особистісного розвитку. Встановлено, що проблема розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти не знайшла свого висвітлення у наукових дослідженнях. На основі проведеного теоретичного аналізу базових понять дослідження з'ясовано, що «самоосвітня компетентність викладача економіки – це інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами, самоосвітніми уміннями й навичками, спрямованої на неперервний процес засвоєння знань, особистісний та професійний саморозвиток у сфері економічної та педагогічної освіти».

Визначено сутність поняття «розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки» – як цілеспрямований процес якісних та кількісних змін в мотиваційній, емоційно-вольовій, пізнавальній сфері та поведінці особистості у здійсненні самостійної пізнавальної діяльності, які відбуваються під впливом спеціально розроблених організаційно-методичних заходів, що забезпечують зростання рівнів економічних, психолого-педагогічних, загальнокультурних знань та готовності до педагогічної діяльності.

2. Визначено структуру самоосвітньої компетентності викладача економіки, до складу якої входять п'ять взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний. На основі розробленої структури самоосвітньої компетентності викладача економіки виділено однойменні критерії її оцінювання: мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний та їх показники. Визначено й схарактеризовано три рівні її розвитку: високий, середній, низький.

3. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту встановлено, що у переважної більшості студентів рівень розвитку самоосвітньої компетентності залишається невисоким. Дослідження показників мотиваційно-особистісного, регулятивно-вольового, когнітивно-інформаційного, організаційно-діяльнісного, рефлексивно-оцінного критеріїв компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки показало, що рівень їх сформованості у респондентів можна охарактеризувати як низький у межах 33,5 %–61,8 % розподілу респондентів в залежності від показника. Водночас, високий рівень сформованості показників має відсотковий розподіл в межах 8,5 %–27,5 % респондентів залежно від показника, що свідчить про недостатність умов для розвитку самоосвітньої компетентності студентів у ЗВО та невідповідність рівнів її розвитку у майбутніх викладачів економіки вимогам сьогодення.

4. Виявлено психолого-педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки: забезпечення мотивації з оволодіння самоосвітньою компетентністю майбутніми викладачами

економіки; активізація самоосвітньої діяльності студентів засобами інноваційних технологій навчання; створення освітнього креативно-рефлексивного середовища у навчальному процесі.

5. Обґрунтовано та розроблено модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, яка містить методологічний, інформаційно-методичний, процесуально-технологічний, результативно-оцінний блоки; психолого-педагогічні умови, які реалізуються у процесі впровадження у навчання методики розвитку самоосвітньої компетентності. Експериментальна перевірка моделі розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки засвідчила позитивну динаміку змін у рівнях розвитку цієї компетентності в ЕГ групі порівняно з КГ групою. Так, у результаті формувального етапу експерименту в ЕГ високого рівня досягли 32,8 % студентів (в КГ – 15,6 %), середнього рівня – 39,2 % (в КГ – 31,9 %), з низьким рівнем залишилося 28,1 % респондентів (в КГ – 52,5 %).

За допомогою t-критерію Стьюдента і χ^2 критерію Пірсона доведено, що виявлені позитивні зміни в рівнях розвитку самоосвітньої компетентності студентів ЕГ групи є статистично значущими. Доведено, що незначні зміни в рівнях розвитку цієї компетентності у студентів КГ групи у процесі експерименту не мають статистичної значущості. Експериментальне дослідження з перевірки результативності моделі, методики та визначених педагогічних умов розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки підтвердило їх ефективність та достовірність висунутої гіпотези.

Результати дослідження можуть бути використані під час професійної підготовки майбутніх викладачів економіки та покладені в основу розробки програм, навчальних посібників, тренінгових програм, методичних рекомендацій для студентів і викладачів; в організації самостійної роботи студентів та індивідуально-консультативної роботи викладачів; у розробці тренінгових програм для підвищення кваліфікації викладачів; для розробки методичних рекомендацій з наукової організації самоосвітньої діяльності студентів ЗВО.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. У подальших дослідженнях даної проблеми пропонується: розширення діагностичної та методичної бази з метою оптимізації самоосвітньої діяльності та розвитку самоосвітньої компетентності студентів; інформаційно-методичне забезпечення формування самоосвітньої компетентності в системі дистанційної та післядипломної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кучерява К. В. Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки як основа подальшого самовдосконалення спеціаліста. *Педагогічні науки: Вісник Чернігівського національного педагогічного університету* / за ред. М. О. Носко. Чернігів, 2017. Вип. 144. С. 372–374.

2. Кучерява К. В. Структурно-компонентний аналіз самоосвітньої компетентності викладача економіки. *Педагогічні науки: зб. наук. пр. Херсонський держ. ун-т / за ред. В. Л. Федяєва. Херсон, 2017. Вип. LXXV. Том 2. С. 130–134.*

3. Кучерява К. В. Самоосвітня діяльність майбутніх викладачів економіки: мотиваційний аспект. *Педагогічні науки: зб. наук. пр. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : Вип. 1 (13) / Інст-т пед. осв. і осв. дорослих НАПН України; [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.]. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. С. 240–247.*

4. Кучерява К. В. Модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Педагогічні науки: Вісник Чернігівського національного педагогічного університету / за ред. М. О. Носко. Чернігів, 2018. Вип. 151. Том 1. С. 372–374.*

5. Кучерява К. В. Педагогічні умови формування та розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова : Вип. 61 / [редкол. В. П. Андрущенко (голова) та ін.]. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. С. 166–170.*

6. Борисенко Л. Л., Кучерява К. В. Діагностування мотиваційно-особистісного складника самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 17. / Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. ЖККГВ «Полісся» ЖОР., 2018. С.84–88.*

Наукові праці, опубліковані у міжнародних періодичних виданнях

7. Кучерява К. В. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього викладача економіки в процесі фахової підготовки. *The Unity of science. Австрія, м. Відень, 2016. Лютий, 2016. С. 107–110.*

8. Кучерява К. В. До проблеми професійної підготовки майбутніх викладачів економіки. *Innovative solutions in modern science. ОАЕ, м. Дубаї, 2016. №5(5). С. 72–85.*

9. Кучерява К. В. До проблеми формування самоосвітньої компетентності студентів. *Motivation. Way to the future: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конгресу «New Trends of Global scientific ideas. 2016»*, м. Женева, 2016. С. 34–37.

Наукові праці які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Кучерява К. В. Самоосвіта як шлях підвищення професійної компетентності педагога. *Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Братислава, Словаччина, 15-18 березня 2016 р. Б., 2016. С. 147–148.*

11. Кучерява К. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх викладачів економіки. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: матер. XXII Міжн. наук.-практ. інтернет-конф., м. Переяслав-Хмельницький, 30-31 січня 2016 р. ПХ.: ПХДПУ, 2016. С. 157–159.*

12. Кучерява К. В. Проблема розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах через призму студентоцентризму. *Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти*

в економічному університеті: Зб. матер. всеукр. наук.-метод. конф., м. Київ, 2–3 березня 2016 р. К. : КНЕУ, 2016. С. 216–217.

13. Кучерява К. В. Самоорганізація навчання майбутніх викладачів економіки. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології*: зб. тез Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Львів, 23–24 червня 2017 р. Л., 2016. С. 23–26.

14. Кучерява К. В. Формування самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів економіки засобами позааудиторної самостійної роботи. *Інновації та традиції в сучасній науковій думці*: мат. IV Міжн. наук. Інтернет-конф., м. Київ, 21–23 серпня 2017 р. К., 2017. С. 94–103.

15. Кучерява К. В., Борисенко Л. Л. Самостійна робота студентів як засіб розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Наука та освіта в умовах трансформації суспільства*: Всеукр. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 21 вересня 2017 р. К. : ЕНУТД, 2018. С. 34–35. URL: <http://biblio.knutd.edu.ua/conference/2017/HTCA2017.pdf>

16. Кучерява К. В. Система післядипломної педагогічної освіти вчителів у Китаї. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність*: матеріали XI Міжнар. наук. конф., м. Київ, 26 вересня 2017 р. К. : КНЕУ, 2017. URL: <http://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/Kucheriava.pdf>

17. Кучерява К. В. Критерії та показники сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: зб. матеріалів наук.-практ. конф., м. Одеса, 20–21 жовтня 2017 р. С. 70–72.

18. Кучерява К. В. Створення освітнього креативного середовища як умова розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. *Педагог постіндустріального суспільства: компетентність, культура, професіоналізм*: матеріали наук.-практ. семінару, м. Київ, 2018 р. К. : НТУ, 2018. С. 41–42.

19. Кучерява К. В. Активізація самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів економіки засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Підготовка педагогів професійного навчання та психологів у закладах вищої освіти*: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 6–7 грудня 2018 р. К.: КНЕУ, 2018. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/26602/1/PPP_2018_41.pdf

АНОТАЦІЯ

Кучерява К.В. Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний авіаційний університет, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2019.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки на основі теоретичного визначення, обґрунтування і експериментальної перевірки моделі її розвитку. У роботі вперше теоретично обґрунтовано і розкрито сутність самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів економіки, яка розглядається як інтегративне особистісне утворення, що виявляється в здатності до цілепокладання, саморегуляції, самоорганізації та рефлексії самостійної пізнавальної діяльності, обумовленої пізнавальними мотивами та потребами,

самоосвітніми вміннями і навичками, спрямованої на неперервний процес засвоєння знань, особистісний та професійний саморозвиток у сфері економічної та педагогічної освіти. Обґрунтовано і розроблено структуру самоосвітньої компетентності викладача економіки, яка містить п'ять взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-особистісний, регулятивно-вольовий, когнітивно-інформаційний, організаційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний. Обґрунтовано критерії та показники для її діагностики; охарактеризовано рівні і стан її сформованості у майбутніх викладачів економіки. Визначено психолого-педагогічні умови та розроблено методiku розвитку самоосвітньої компетентності. Експериментально перевірено модель розвитку зазначеної компетентності в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів економіки і підтверджено її ефективність.

Ключові слова: майбутній викладач економіки, самоосвіта, самоосвітня діяльність, самостійна пізнавальна діяльність, розвиток, вдосконалення, компетенція, компетентність, самоосвітня компетентність викладача економіки.

АНОТАЦІЯ

Кучерявая Е.В. Развитие самообразовательной компетентности будущих преподавателей экономики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный авиационный университет, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2019.

Диссертация посвящена исследованию проблемы развития самообразовательной компетентности будущих преподавателей экономики на основе теоретического определения, обоснования и экспериментальной проверки эффективности модели ее развития. В работе впервые теоретически обосновано и раскрыто сущность самообразовательной компетентности преподавателей экономики, которая рассматривается как интегративное личностное образование, что проявляется в способности к целеполаганию, саморегуляции, самоорганизации и рефлексии самостоятельной познавательной деятельности, обусловленной познавательными мотивами и потребностями, самообразовательными умениями и навыками, направленной на непрерывный процесс усвоения знаний, личностное и профессиональное саморазвитие в сфере экономического и педагогического образования. Обоснована и разработана структура самообразовательной компетентности преподавателей экономики, которая включает пять взаимосвязанных компонентов: мотивационно-личностный, регулятивно-волевой, когнитивно-информационный, организационно-деятельностный, рефлексивно-оценочный. Обоснованы критерии и показатели для ее диагностики; охарактеризованы уровни и состояние ее сформированности у будущих преподавателей экономики. Определены психолого-педагогические условия и разработана методика развития самообразовательной компетентности. Экспериментально проверена модель развития указанной компетентности и доказана ее эффективность.

Ключевые слова: будущий преподаватель экономики, самообразование, самообразовательная деятельность, самостоятельная познавательная

деятельность, развитие, совершенствование, компетенция, компетентность, самообразовательная компетентность преподавателя экономики.

ANNOTATION

Kucheriava K.V. Development of self-educational competence of future lecturers of economics. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – National Aviation University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2019.

The thesis deals with the problem of future lecturers of economics self-educational competence development. It's aim is to provide scientific grounding, develop and experimentally verify the effectiveness of the model for the future lecturers of economics self-educational competence development during their professional education. In this paper for the first time the notion of future lecturers of economics self-educational competence is theoretically substantiated and defined as an integral personal entity which manifests itself in the ability to set goals, exercise self-control, self-organization and self-reflexion of independent cognitive activity which is determined by cognitive motives and needs as well as self-educational skills and aimed at continuous knowledge acquisition, personal and professional self-development in economic and pedagogical education.

The dissertation defines the essence of the notion of “future lecturers of economics self-educational competence development” as a targeted process of qualitative and quantitative changes in motivational, emotional-volitional and cognitive spheres as well as in behavior of a personality in course of independent cognitive activity, which take place under the influence of organizational arrangements and methods that facilitate economic, psychological and pedagogical as well as universal cultural knowledge and readiness for pedagogical activity. The structure of self-educational competence of lecturer of economics including five interrelated components such as personal and motivational, regulative and volitional, cognitive and informational, reflexive and estimative is developed. On the basis of the structure the criteria for the evaluation of self-educational competence of future lecturers of economics as well as the indicators for its diagnostics are developed; three levels of self-educational competence development (high, average, low) are determined and characterized. According to the results of the ascertaining stage of the pedagogical experiment the majority of students have not high level of self-educational competence. The psychological and pedagogical conditions for the development of self-educational competence are determined. The model and the method of self-educational competence development in course of professional education of future lecturers of economics are devised.

The experimental study to check the effectiveness of the model, methods and determined pedagogical conditions for the future lecturers of economics self-educational competence development has proved their effectiveness and the consistency of the proposed hypothesis.

Key words: future lecturer of economics, self-education, self-educational activity, independent cognitive activity, development, improvement, competency, competence.

Підп. до друку 18.10.2019. Формат 60x84/16. Папір офс.
Офс. друк. Ум. друк. арк. 1,16. Обл.-вид. арк.1,25.
Тираж 100 пр. Замовлення № -1.

Видавець і виготівник
Національний авіаційний університет
03680. Київ – 58, проспект Космонавта Комарова, 1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 977 від 05.07.2002